

TÓTH BÉLA

Tiszajárás

74.

TISZANAGYFALU

utcáiban azzal a régóta dédelgetett naiv hittal járok, hogy benne Toldi Miklós szülőfaluját süvegelhetem. Van rá okom,

Tiszanagyfalu 1332-től 1908-ig Nagyfalu néven édegett a Tisza-partján. Arany János Toldi-trilógiájában a cselekmények színhelyéül Nagyfalut több ízben megnevezi. A második ének első versszakában:

*Így vesződik Miklós, nyers, haragos búban,
De van drága dolog otthon Nagyfaluban:*

A hatodik ének első stófája így indul:

Szépen süt le a hold Nagyfalu tornyára...

Hanem a hetedik ének negyedik strófájánál elbizonytalanodom, az ott-hon tartózkodó György bosszújától menekülő Miklós

*...Negyedik nap, délben,
Nagy hegyek lebegtek délibáb vizében;
Bámult Miklós, mert ő olyat sosem látott,
A hegyet bámulta, nem a délibábot.*

Márpedig, ha ez a Nagyfalu Toldi szülőfaluja, akkor a tokaji Nagykoszt látnia kellett volna. Karnyújtásnyira magasodik a falu fölé, szinte benéz minden utca minden ablakába.

Fömlötöm a Helynévtárat. Nagy előtaggal a mai Magyarországon Nagycsádtól Nagyvisnyóig 106 település sorakozik. Sima Nagyfalu nincs közöttük. Ha létezne, Nagyér (Csongrád m.) és Nagyfüged között (Heves m.) találnám. Hősünk Nagyfaluja valóságos tájék valóságos tartozéka. Vizes, kákás, zombékos, farkaslakta terület. Hegye nincs. Toldi olyat nem látott. Azonban újra visszatántorodom az első hiedelmemhez, mert a Daliás idők második énekének első szakaszában olvasom:

*...Füzes Tisza partján, Keszi helység mellett,
Kék erdő tövében messze fehérrelleti:
Maga bírta Keszi az öreg Rozgonyi:
De más falu volt az, nem ez a mostani.*

Keszi, Miklós nősítése révén főlemlítődik néhányszor, mint Rozgonyi Piroska szülőfaluja. S mivel a Tisza tájéka is odarajzolódik Keszi környékébe, holléte nem vitatható.

Egyszer csábítóan csalogatnak a leírt tények, máskor elszaladnak egymástól. Nem akarok okoskodni de hiszem, hogy a Toldit ismerő, szerető mai magyar olvasók éppúgy élhetnek abban a tévhitben, amiben én evickéltem.

Kérdezem válaszoló nagy könyvtárunkat. Arany óriási irodalmat parancsolt maga köré. Koronként újra és újra fölfedezik az olvasó, kutató nemzedékek. Földolgozták már a versekben, balladákban, elbeszélő költeményekben életre hívott nőalakjait, de a költő munkáinak tárgyi néprajzának ismérveit is. Vizsgálták széptani tüneményeit, stilisztikai erőnyeit, nyelvészeti erősegeit, mindentudását, sikerének, máig ható sugárzásának mibenlétét.

A hős valóságos kilétére nézve csupa morzsalékokat találok. Pedig Toldi bolyongásai térképre vetítve tán kitennének egy egész földrajzi atlaszt! Szaladok Toldi valóságos létére vonatkozó bizonyosságok után. Történeti, mondai alak, vagy költő teremtette hős? Némely Arany-kutató kétségbe vonja, hogy egyáltalán magyar lenne. Külföldi példákat ránt elő. A Toldi nevet szibériai, a tatár Ajtoldi szép, eszes jelentéssel bíró szóalakból eredezteti. A vele történetek legendakörét utalják némely szerők Mátyás korába, teszik Nagy Lajos korába. Toldi tulajdonságainak ismérveit kölcsönzik török kori délszláv hősök kelléktaíraiból. Erős Jankó, Márk királyfi, de a német hősmonda Ilsan barát legendaköréből is.

Az óvatos tapogatózások „balladai homályban” hagyják kíváncsiságunkat. Igaz, „majd kilenc-tíz emberöltő régiségben” rejtőzik az esemény ideje. Pedig Toldi élete és megéneklése között is kemény 500 év rakódott össze, s azóta 140 esztendő. Arany elhitette velünk Toldit, s ő élteti bennünk a szerető vágyat a megismerésére. Rajta keressük a forrást. Költőnk éppen szülővárosában jegyzősködik, amikor a Kisfaludy Társaság 1846-os pályázatát olvassa: „Készíttessék költői beszély versben, amelynek hőse valamely, a nép ajkán élő történeti személy, például Mátyás király, Toldi Miklós, Kádár vitéz stb. Forma és szellem népies legyen.”

Arany merített Ilosvai Selymes Péter Toldiról szóló históriájából, és a nagyszalontai nép emlékezetében élő Toldi-monda töredékeiből (farkaskaland, a cseh bajnok legyőzése, a malomkő-hajigálás, a bika megfékezése). Törvényszerű, hogy elbeszélő költeményének tárgyválasztásában nem Mátyás király legendáihoz, Kádár vitéz vékonyka eseménytörténetéhez vonzódott.

Toldit a valóságos tájék földrajza sugallta. Nagyszalontához nem messzi, a mai Magyarországon virul Toldi község. Ennek határában terebélyesedett hősünk életében Kistold, Nagytold, a Toldiak birtoka, amely a török hódoltság idején elpusztult két Nagyfalú közé ékelődött. Méltán üthetett mellére nyers paraszti göggyével Toldi, amikor Laczfi hadával összetalálkozott: „Hát ki volna más úr, széles e határban?”

Egyik Nagyfalú a Krasznára támaszkodva, a Berettyó, a Szalárd és a Sebes-Körös között élt, a másik Böszörmény alatt, a Sárrétben, a Toldi szülőházát hurcoló község.

Az élő falvak sorából kitörült sárréti Nagyfalú mellett bizonyít továbbá az a valóságos tény, mi szerint Arany Nagyszalontáról Nagykörösre utaztában Doboz, Békés, Kondoros, Vezseny, Nagykörös útvonalon szekerezett a családjával. Öt nap alatt értek az alföldi iskolavárosba. Igaz, a dobozi erdőben el-

tévedtek, ahogy Tompához küldött levelében írja. Miklós is ezen az úton szaladt Budára. Futása kocsmázással, bikaküzdelemmel tarkítva nyolc napig is eltartott. György, aki késlekedve, vihartól, Miklós otthoni keresésétől akadályoztatva, lóháton annyival hamarabb ér a király akkor már budai udvarába, hogy szépen be is vádolja öccsét, mire az a cseh bajnokkal való győzelmes vívása révén Lajos szeme elé került.

Ez időkből Nógrád megyében is jegyeznek Nagyfalú nevű helyiséget. Laknak benne Toldik és Miklósok is, akik följutnak főispáni székekbe, föl a király udvaráig. De hát innét sétálva is Budára ér két nap alatt, aki oda törekszik. És útjában nem létezett napi járóföldű pusztaság, nem voltak pangó vizű kátságok, nádasok, hanem hegyek szurdokaiban sustorgó patakok.

Ez a Nagyfalú sem ringathatta Toldi bölcsőjét.

Arany halála után került nyilvánosságra a Bihar megyei földbirtokosság fundusjegyzéke, amelyben Toldi Miklós neve előfordul. Született 1320-ban, a Nagyfalúhoz tartozó Toldon. Hosszú élete együtt folyik, összefonódik a sok évtizeden át királykodó Nagy Lajoséval.

Ennyi bizonykodással Tiszánagyfalut tán kiábrándítottam abból a szép hitéből, hogy itt ringott volna Toldi Miklós bölcsője. Láng János ny. tanács- és téesz-elnöktől, s általa a falu lakóitól elnézést kérek érte. Nem verték ők nagy-dobra hitüket. De csöndben szerettek arra gondolni, hogy talán, de tán itt csöpörödött nemzetünk egyik hőse. Úttörő csapatunk ezt a nevet viseli, az alakuló termelőszövetkezetek egyike lobogójára akarta tűzni Toldi Miklós nevét. Hites emberem szép utcakapujában beszélgetünk. János bátyám nyel egyet, amikor eléje tárom ismereteimet. Mintha elvettem volna tőle valami fontosat. Lélekben falusi maradok magam is. Tudom mit jelent az, amikor eltiedelnek a falunkra értett értékekből valamit. Amikor böcsmérlik, amikor csökélyítik. Minden falu lakójának kell falujának fontossága tudata. Hogy ebben és ebben ők az igaziak, a valakik. Hogy tán az ő földjük termette a malomkövet ingombnak használó, nemzeti hőssé emelkedett Toldi Miklóst. Ha abban nem egyedül valóak, akkor az ő tempolmuk harangjának a szava a legszebb, a legmesszibbre járó. Náluk terem a legjobb illatú dohány, náluk magasodik a legfinomabb cirokszakkál, ott pirosodik a legédesebb alma, náluk legszebbek a lányok.

Nem felesel velem Láng János. Dől belőle a szóáradat.

— Nálunk két nappal hamarabb osztottuk szét a földet, mint maguknál Pusztaszeren! Csakhát Pusztaszer nemzeti szimbólumnak, az új honfoglalásnak kellett. Nálunk kenyérkeresetre kellett. Még folytak hazánk területén a felszabadító harcok, amikor 1944. december első napjaiban létrejött a demokratikus pártokat egyesítő Függetlenségi Front. A felszabadított területeken újjászervezett kommunista párt, a Függetlenségi Front, majd az 1944. december 21-én összeült Ideiglenes Nemzetgyűlés egyik fontos célkitűzése volt a demokratikus földreform végrehajtása. 1944. november 30-án Debrecenben. A Magyar Kommunista Párt a Nép Lapjában közzé teszi Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programját.

1944. december 3-án Szegeden ezt a programot elfogadják a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontba tömörült pártok. December 21—22-én a Református Kollégium oratóriumának falai között az Ideiglenes Nemzetgyűlés megerősíti ezt a programot. Nyilatkozatában magáévá teszi. 1944 végéig nem dőlt el a földreform végrehajtásának jellege, időpontja és módja. A konkrét intézkedéseket az 1945 áprilisában összeülő Ideiglenes Nemzetgyűlés időszakára tervez-

ték. A politikai és gazdasági helyzet alakulása azonban nyilvánvalóvá tette, hogy a földreformmal nem lehet sokáig várni. 1945. január 14-én megjelenik a parasztpárt és a kommunista párt konkrét javaslata. 1945. március 15-én összeülő pártközi értekezlet határozata alapján az Ideiglenes Kormány március 17-én elfogadta a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a parasztság földöz juttatásáról szóló, úgynevezett „600-as rendelet”. Március 18-án a hivatalos lapok is közlik.

1945. március 27-én fél kettőkor — négy nappal a földreformrendetet végrehajtásáról szóló utasítás megjelenése és két nappal a pusztaszer-sövényházi első ünnepélyes földosztás előtt — dokumentálhatóan és hivatalosan, megyei vezetők jelenlétében földet osztottunk. A Magyar Távirati Iroda 1945. április 4-i jelentése szerint a felszabadult Magyarországon az első földosztás Tiszanagyfaluban volt. Miért éppen itt? Az éhség és nyomorúság is itt volt tán a legnagyobb, s a merészség is itt volt meg hozzá.

A történelmi jelentőségű eseményről Rákos Sándor Kossuth-díjas költő és műfordító, a Nyíregyháza melletti Kálmánháza szülőtte, a Magyar Nép első riportere számolt be 1945. március 29-én. Így írt Tiszanagyfaluról:

„A kövesúton tábla; Tiszanagyfalu. Mindkét oldalon házsor kezdődik és tart olyan hosszan, ameddig csak a szem ellát. Várom, hogy valamerre elágazzon a falu, de úgy látszik, hogy ez az egyetlen út, amely mellé az összes ház épült. Tiszanagyfalunak 3100 lakosa van, s a lakosság legnagyobb része nincstelen. A község határa 4650 hold, ebből 3200 hold nagybirtok volt. Bekény Gyula, Farkas Géza, Nagy Lajos kiskirálykodtak a Tisza menti földön.”

De 1945 tavaszán megalakult a földigénylő bizottság és megszólalt a kisbíró dobja: — Akinek föld kell, jelentkezzen!

És megindultak a mezítlábasok, a kenyértelenek. Először Munkácsi Mihály, Lazor Mihály, Bodrogi András részesültek ebből a földből. 12-12 magyar holdat kaptak. Ezer éve ők az első parasztok, akiket a népakarat visszahelyezett abba az úri birtokba, amely jog szerint őket illette. Rajtuk kívül a községben még 462 család kapott földet.

Munkácsi Mihály így nyilatkozott: — Summás voltam. Tarisznyával a vállamon kóboroltam hét határt, míg munkát kaptam. Sokszor még ragadós kenyérré sem volt elég, amit hazavittem. Nyolc éhes gyerek fogadott minden nap.

Bodrogi András azt mondta: — Varjúlaposon voltam uradalmi napszámos és részesarató az Engel-birtokon. Nekem is nyolc gyermekem volt. Vizes szobában meg konyhában laktunk. Akkora volt itt a nyomor, hogy nagyobb már nem adhatott az Isten.

Ifj. Lazor János ezt mondta: — Kilencen voltunk testvérek. A földosztás nem talált itthon, mert március 16-án önként jelentkeztem a demokratikus hadseregbe. A debreceni Pavilon-laktanyában március 4-én megalakult hatodik hadosztály 18. gyalogezredében szolgáltam.

Békési Mihály volt az ölező. Így számolt be az akkori eseményekről. A földosztásra a község összes népét összegyűjtöttük és megcsináltuk a nyílhúzást. A nyílhúzás szerint osztottuk a földet sorban. Sok mindennek ki volt téve az ember. A feleségetem is kezdték főzni. Sokszor káromkodva indultam hajnalban a mérésre. Beszélték, hogy jönnek az angolok. Minek mérjük mi ezt a földet? Minket ezért kivégeznek!

Én meg azt modtam, hát most már lesz ami lesz, én ebbe belefogtam, ezt végrehajtom. Aztán olyan derekasan belementünk — a földigénylő bizottsági

elnökünkkel, Jármí Kálmánnal, hogy még azt is kiosztottuk, amit nem lett volna szabad. A 100 holdnál kisebb birtokokat is felmértük. Ha nem jött volna akkor az a 600-as rendelkezés, nem is tudom mi lett volna velünk? Mert mi ugye, egy kicsit törvényellenesen csináltuk. Megnőtt az étvágyunk.

Pintér András akkori megyei városi párttitkár volt, mondta: „Olyan történelmi pillanatoknak vagyunk tanúi, amelynek jelentőségét felmérni ma még nem is tudjuk. Ne kedvetlenítsen el benneteket az, hogy ütegállásokat, kilőtt tankokat és rombadőlt házakat találtok újonnan kapott földeiteken! A nagy honfoglalók sorsa az, hogy a semmiből kell hazát építeniök.

Két nappal később, 1945. március 29-én Sövényházán, Pallavicini őrgróf birtokán a kormány ünnepélyes aktsussal jelt adott a földosztásra. Ott így beszéltek:

„Kezdjük meg a földosztást! Verjük le a cövekeket, melyek mindegyike egy-egy koporsószeg a nagybirtok ravatalán...”

Az 1945-ös földosztás emlékééről Szabolcs-Szatmár megye nagy költője, Váci Mihály Kelet felől című versében így énekelt:

*Utam kétezer éve lett út:
— szolgálak, rabszolgák, vad nomádok
pásztorok, keresztések, hajdúk,
kurucok hólepte nyomán
jövök, — honnan a pórhadaknak
élén — mindig kelet felől! —
jött a Szabadság! — s forradalmak
rügye volt minden zárt ököl.
Itt néztek szét, lóról leszállva:
— legelőnek jó lesz e táj?
Itt kezdődött nehéz próbája:
— hazának milyen lenne már?!
Az első sátorfa helyére
itt verték az első karót,
s indultak ezerévet késve
a földet és hont foglalók.*

Az elszaladt negyven év alatt házai számában megnégyszereződött a falu. A fiatalok települgetenek haza. Jó állami támogatásokat, kedvező hiteleket kapnak. Köllenek is. Az én gárdám már erősen hullatja a csikófogát. De az emlékezetünkre még nem sántítunk.